

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

**з теми: «ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ХОДІ МУЗИЧНОЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1– M18z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньою програмою Дошкільна
освіта
(заочна форма навчання)
Андрусик Наталія Іванівна

Керівник:
Газіна І.О., кандидат педагогічних
наук, доцент

Рецензент:
Борисова Т.В., кандидат
педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри музичного мистецтва

Кам'янець-Подільський – 2019

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ І ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНИХ ІГОР.....	9
1.1. Поняття «творчість» і «творчі здібності».....	9
1.2. Особливості розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.....	16
1.3. Творчі ігри як вид музичної ігрової діяльності. Методика розвитку творчих здібностей дітей засобами музичної ігрової діяльності.....	19
1.4. Використання інноваційних музично-ігрових технологій з метою розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.....	38
Висновок до 1 розділу.....	51
Розділ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ПО ВПЛИВУ МУЗИЧНОЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ.....	53
3.1. Методика проведення експериментального дослідження.....	53
3.1.Констатувальний експеримент.....	54
3.2.Формувальний експеримент.....	63
3.3.Контрольний експеримент.....	84
Висновок до 2 розділу.....	88
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток української держави зумовлює необхідність виховання нового типу особистості з високим рівнем духовності і культури, спроможної самостійно приймати нестандартні рішення, здійснювати вільний вибір, творчо мислити, гнучко реагувати на зміни обставин і самій їх творити. Цим параметрам відповідають творчі якості людини, які мають стати предметом цілеспрямованого виховання і розвитку.

Ідея самоцінності, унікальності дитини, необхідності розвитку її творчого потенціалу знайшла своє відображення в нормативних державних документах – Національній стратегії розвитку освіти України на 2012–2021 рр., Законі «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти.

Творчий підхід до навчання та виховання вимагає від педагогів та психологів не лише праці, заснованої на рекомендаціях нині діючих програм навчання та виховання, диференційованого та індивідуального підходу до дітей, але й ґрунтовних наукових знань з проблем теорії творчості та обдарованості, володіння новітніми методиками їх діагностики та формування, способами активізації творчої діяльності дошкільників. Це вимагає переходу від директивної до особистісно зорієнтованої моделі навчання й виховання, що націлює на пошук нових шляхів і засобів, які забезпечуватимуть розвиток внутрішніх можливостей дошкільників, їхніх потреб, інтересів, творчих здібностей.

Безумовно, що розвиток сучасної дитини не можна уявити без розвитку її творчих здібностей. У цьому сенсі важливим фактором є саме музична ігрова діяльність, яка має можливість донести до дітей відчуття прекрасного, зародити в їх серцях бажання творити це прекрасне, сприяти розвитку їхніх інтересів, творчих здібностей. Вона створює умови для творчого відтворення дитячих враження від навколишньої дійсності. Усе це відбувається у грі.

Світ мистецтва багатогранний, різноманітний, він надзвичайно дивує і захоплює. У дошкільному віці діти сприймають світ серцем, дотиком своєї вразливої душі. Допитливість дітей виявляється у численних запитаннях, спонукає їх до пошуку відповідей, формування погляду на навколишню дійсність.

Метою сучасного закладу дошкільної освіти (ЗДО) є саме розвиток у дітей творчості, фантазії, збагачення їх знань про світ, стосунки між людьми тощо.

Сьогодні тривають процеси реформування усіх галузей життя українського суспільства. Відбувається його оновлення та вдосконалення. Ці процеси, зокрема, торкнулися і системи освіти. Завдання – вивести її на якісно новий рівень розвитку, який відповідав би критеріям сучасного життя.

Визначний український педагог В. Сухомлинський у своїх працях зазначав: «...ми повинні відкрити в кожній людині творця, поставити її на шлях самобутньої творчої, інтелектуально-повнокровної праці» [57, с. 37-38].

У сучасних умовах, коли життя стає все більш різноманітним та складним, цілком нові умови постають перед суспільством, від людини вимагається мислення, швидке орієнтування, творчий підхід до вирішення завдань, що постають перед нею. Відтак, перед системою освіти постає завдання формування такої творчої особистості. І цей процес має вайдбуватися уже з дошкільного віку.

Л. Виготський у цьому сенсі наголошував, що «...творчість виявляється скрізь, де людина уявляє, змінює, відступає від стереотипу, створює хоча б крупинку нового для інших або для себе» [23, с. 42].

Перед сучасною школою, закладами дошкільної освіти, батьками постають завдання надзвичайно важливі: досягти того, щоб кожен з тих, хто зараз відвідує дитячий садок, хто лише тільки народився, мали можливість зростати не лише здоровими й міцними, але й ініціативним, мислячими творчими людьми.

Виходячи з цього, можемо стверджувати, що обрана нами тема кваліфікаційної магістерської роботи: «Технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в ході музичної ігрової діяльності» є актуальною та вимагає подальшого вивчення.

Художньо-творчий компонент є одним з важливих складників загальної структури особистості людини. Дані питання цікавили дослідників. Вони знайшли відображення в роботах вчених психологів Л. Виготського, Л. Венгера, Б. Теплова, Д. Ельконіна та ін, [18; 23; 24; 58; 59; 64]. Виходячи з аналізу робіт українських та зарубіжних психологів, у яких розкриваються різні властивості та якості творчої особистості, нами були виділені загальні критерії творчих здібностей. Серед них ми віділили: здатність імпровізувати, експресивність, схильність до новизни, оригінальність, незалежність мислення.

Власне музична ігрова діяльність і є тим унікальним засобом розвитку художньо-творчих здібностей, який і дозволяє досягти необхідних результатів у вихованні дітей дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: музична ігрова діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично перевірити методики розвитку творчості дошкільників засобами музичних ігор, визначити особливості розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами музичної ігрової діяльності, сформулювати систему заходів педагогічного впливу з метою розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку з використанням засобів музичної ігрової діяльності.

Гіпотеза: якщо в роботі зі старшими дошкільниками цілеспрямовано використовувати музичну ігрову діяльність, то створені будуть сприятливі умови для розвитку у дітей творчих здібностей.

Вирішення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань:**

- Проаналізувати психолого-педагогічну наукову та методичну літературу з проблеми дослідження.
- Охарактеризувати зміст поняття «творчі здібності» та проаналізувати особливості їх формування в дітей дошкільного віку.
- Дослідити музичну ігрову діяльність старших дошкільників та умови її організації.
- Розробити систему занять з застосуванням музичної ігрової діяльності в межах освітньо-виховного процесу ЗДО.
- Провести діагностику і визначити рівень сформованості творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку на початковому етапі експериментальної роботи.
- Розробити й експериментально апробувати методику роботи з дітьми старшого дошкільного віку на основі використання музичної ігрової діяльності.
- У ході контрольного експерименту перевірити ефективність застосування музичної ігрової діяльності в освітньо-виховному процесі ЗДО з метою розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження:

1. теоретичний (аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження);
2. експериментальний (проведення констатувального, формувального та контрольного етапів).

Теоретичну базу дослідження склали наукові та методичні праці сучасних українських та зарубіжних дослідників: педагогів, психологів та мистецтвознавців.

Слід зазначити, що проблема розвитку творчості дітей дошкільного віку є однією з найважливіших у психолого-педагогічній літературі. Вагомим внеском у вивчення цієї проблеми є теоретичні та експериментальні дослідження вітчизняних вчених: С. Грузенберга, В. Сегаліна, Т. Енгельмайєра, В. Мясичева, Г. Костюка, К. Платонова, Б. Теплова, В. Виготського, Н. Лейтеса, В. Крутецького, В. Моляко, І. Пасічника, Л. Орбан-Лембрик, М. Савчина, В. Москальця та ін. Гармонізація особистості, що обумовлена відновленням внутрішнього балансу, почуттям впевненості у власних силах, використання фольклору на заняттях та в повсякденному житті стає надійною базою для розвитку творчості дитини.

Власне проблема дослідження зумовила необхідність її розгляду у поєднанні наукових галузей таких, як: педагогіка, психологія, мистецтвознавство. Особливості виховання дітей дошкільного віку досліджували видатні вітчизняні педагоги: Г. Ващенко, В. Сухомлинський, К. Ушинський [17; 56; 57; 60]; вчені-психологи (І. Бех, В. Гамезо, Е. Петрова, Л. Орлова, О. Кононко, Т. Кричківська, В. Мухіна) [9; 10; 26; 36; 37; 43].

Для розробки сучасних підходів та методів освітньо-виховної роботи в ЗДО велике значення мають концепції розвитку українського дошкілля, які успішно розробляються Л. Артемовою, А. Богуш, Л. Калуською, Н. Лисенко, Т. Поніманською та М. Стельмаховичем [1; 14; 49; 50; 51].

Вивченням психологічних особливостей розвитку дітей дошкільного віку займаються І. Бех, В. Гамезо, Д. Ельконін, О. Кононко, Т. Кричківська, Г. Люблінська, В. Мухіна, Е. Петрова, Л. Орлова [9; 10; 26; 36; 37; 43]. Зокрема, на особливому значенні дошкільного дитинства в сенсі виховання особистості акцентує І. Бех. Він наголошує, що саме в

цей період «...починають формуватися високі соціальні мотиви і благородні почуття». У той же час, дослідник підкреслює, що «...однією з головних умов ефективного виховання дошкільників є врахування їх вікових психофізіологічних особливостей» [10, с.158-159]. Також варто звернути увагу на роботи О. Кононко. У монографії «Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід)» вона, досліджуючи психологічні механізми та педагогічні умови особистісного становлення дошкільників, акцентує увагу на формуванні їхньої свідомості та самосвідомості. При цьому, на наш погляд, є важливим її висновок, що «...такі види діяльності дошкільника як самоспостереження, самоаналіз, самооцінювання, саморегуляція, які в цьому віці лише зароджуються, відіграють важливу роль в його особистісному становленні» [36, с.68].

Місце музичної ігрової діяльності в системі дошкільної освіти, форми та методи організації дитячих музичних свят та розваг, концертів тощо розглядаються в роботах Л. Артемової, А. Бурової [2; 15].

Практичне значення дослідження. Матеріали магістерського дослідження можуть бути використані вихователями безпосередньо в практичній роботі з дітьми дошкільного віку. Студенти закладів вищої освіти (спеціальності дошкільна освіта) можуть використовувати результати роботи для підготовки до практичних та семінарських занять, написання кваліфікаційних і курсових робіт, а також під час педагогічної практики.

База дослідження. Дослідно-експериментальною базою дослідження є ЗДО ясла-садок «Лісова казка» (м. Борщів, Тернопільська обл.). У ході експерименту брали участь вихованці закладу дошкільної освіти, група «Дзвіночок», в кількості 20 чоловік. Терміни проведення експериментального дослідження: жовтень 2018 р. – березень 2019 р.

Структура дипломного дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

ВИСНОВКИ

Творчі здібності – далеко не новий предмет дослідження. Проблема людських здібностей викликала величезний інтерес людей у всі часи. Однак у минулому у суспільства не виникало особливої потреби в розвитку творчості людей. Таланти з'являлися як би самі собою, стихійно створювали шедеври літератури і мистецтва: робили наукові відкриття, винаходили, задовольняючи тим самим потреби людської культури. У наш час ситуація корінним чином змінилася. Життя в епоху науково-технічного прогресу стає все різноманітнішим і складнішим. І воно вимагає від людини не шаблонних, звичних дій, а рухливості, гнучкості мислення, швидкої орієнтації і адаптації до нових умов, творчого підходу до вирішення великих і малих проблем. Якщо врахувати той факт, що частка розумової праці майже у всіх професіях постійно зростає, а все більша частина виконавської діяльності перекладається на машини, то стає очевидним, що творчі здібності людини слід визнати найістотнішою частиною її інтелекту і завдання їх розвитку – є одним з найважливіших завдань у вихованні сучасної людини. Адже всі культурні цінності, накопичені людством – результат творчої діяльності людей. І те, наскільки просунеться вперед людське суспільство в майбутньому, буде визначатися творчим потенціалом підростаючого покоління.

Слід зазначити, що виховання творчих здібностей дітей буде ефективним лише в тому випадку, якщо воно буде являти собою цілеспрямований процес, у ході якого вирішується ряд приватних педагогічних завдань, спрямованих на досягнення кінцевої мети. І в даній роботі ми, на основі вивчення літератури з даної теми, спробували визначити основні напрями та педагогічні завдання з розвитку таких найважливіших компонентів творчих здібностей як творче мислення і уява в дошкільному віці. Так само важлива зацікавленість у заняттях самого педагога. Відомо, що

зацікавити дітей, чим-небудь, дорослий може тільки, коли він захоплений сам. Якщо дитина відчуває таке ставлення дорослого, захоплення красою музики, він поступово теж визнає музичні цінності. Якщо ж дорослий виявляє байдужість, вона передається і дітям. На нашу думку, необхідно удосконалювати театральну-музичне виховання дошкільнят, і вдосконалювати не за допомогою створення нових програм, методик, а дотримуватися вже існуючого матеріалу, як уже говорилося, використовувати на заняттях всі види дитячої театральну-музичної діяльності.

Отже, музично-дидактичні ігри об'єднують такі види творчої діяльності як: спів (соло, в ансамблі або хором), слухання музики, рухи під музику, ігри на музичних інструментах. Разом з тим вони виконують важливі педагогічні функції, зокрема: – допомоги дітям у пошуку співвідношення звуків за висотою; – розвитку чуття ритму, тембрового та динамічного слуху; – спонукання до самостійних дій із застосуванням знань, отриманих на музичних заняттях; – збагачення дітей новими уявленнями, розвитку ініціативи, самостійності, здатності до сприйняття, розрізнення основних якостей музичного звуку; – самоусвідомлення дитиною себе індивідуальністю та членом колективу; – відкриття перед дитиною шляхів використання отриманих знань у різних життєвих обставинах. З кожним роком все більше уваги надається розвитку творчої активності та творчих здібностей дітей дошкільного віку. Застосування музично-дидактичних ігор на заняттях дає можливість сприяти творчому та загальному розвитку, закладанню основ духовної культури особистості.

Експериментальна частина дослідження передбачала визначення результатів освітньо-виховного процесу, спрямованого на формування творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами музичної ігрової діяльності в умовах закладу дошкільної освіти.

Педагогічний експеримент відбувався в три етапи:

- констатувальний;
- формувальний;
- контрольний (підсумковий).

Констатувальний експеримент мав на меті виявлення початкового рівня творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Формувальний експеримент передбачав навчання дітей на основі розробленої педагогом-дослідником оригінальної методики, що відрізняється від традиційних підходів.

Контрольний експеримент завершував педагогічний експеримент. На цьому етапі використовуються ті ж діагностичні методики, що і в констатувальному експерименті

На основі зіставлення даних констатувального і контрольного етапів експерименту можна судити про ефективність застосовуваних методик.

Експериментальна робота проводилася на базі ЗДО ясла-садок «Лісова казка» (м. Борщів, Тернопільська обл.).

Як показав експеримент, в експериментальній групі, в якій проводилися цілеспрямовані заняття з музичної ігрової діяльності, відбулися відчутні позитивні зміни. Значно збільшився відсоток дітей з високим рівнем розвитку творчих здібностей (з 0% до 60%). Також відбулося зростання кількості дітей, які продемонстрували рівень вище середнього (з 10 % до 40 %). Відповідно зменшилася частка дітей з середнім рівнем (з 70 % до 0 %) та з низьким рівнем творчих здібностей (з 20 % до 0 %). Водночас в контрольній групі, з дітьми якої не проводилися заняття згідно запропонованої експериментальної методики, результати виявилися значно скромнішими. Так дітей з високим рівнем творчих здібностей не було виявлено. А кількість дітей з рівнем вище середнього виявилася більшою (з 20 % до 60 %). Показники середнього рівня змінилися відповідно (з 50 % до 30 %) та низького рівня - (з 30 % до 10 %).

Це дає підстави стверджувати про ефективність запропонованої методики та необхідність її застосування у роботі з дітьми дошкільного віку в системі освітньо-виховної діяльності українських ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В., Богуш А. М., Лисенко Н. В., Стельмахович М. Г. Актуальні проблеми українського національного дошкілля. Івано-Франківськ, 1995. 245 с.
2. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі. Київ: Томіріс, 2002. 291 с.
3. Багатий В. Розвивати творче мислення (ТРВЗ у дитячому садку) // Дошкільне виховання. 1994. № 1. С. 17-19.
4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. Київ: Світич, 2008. 430 с.
5. Барінова М. М. Про розвиток творчих здібностей. Львів: 1961. 74 с.
6. Бекина С. И. Музыка и движение. Москва : Просвещение, 1984. 88 с.
7. Березина В. Г. Детство творческой личности. Санкт-Петербург: Изд. Буковского, 1994. 60 с.
8. Берхин Н. Б. Роль сопереживания в восприятии и создании художественных произведений // Вопросы психологии. 1988. № 4. С. 155-160.
9. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2-х кн. Кн. 1. : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
10. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний пос-к. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
11. Бечак Б. А. Воспитание искусством. Москва: Просвещение, 1981. 280 с.
12. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. посіб. – 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Вища школа, 2002. 407 с.

13. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Практикум: Навч. посіб. Київ: Вища школа, 2003. 206 с.
14. Богуш А. М. Українське дошкілля: його сьогодення і майбутнє // Освіта України. 2003. №20.
15. Бурова А. Організація ігрової діяльності в дошкільному навчальному закладі: Методичні рекомендації // Дошкільне виховання. 2007. №10. С. 8-13.
16. Варрки Н. Ребенок в мире творчества: Творческое и эстетическое воспитание дошкольников // Дошкольное воспитание. 2003. № 6. С. 57-67.
17. Ващенко Г. Народна пісня і етнопедагогіка України // Народна творчість та етнографія. 2001. № 1-2. С. 30-60.
18. Венгер Н. Ю. Шлях до розвитку творчості // Дошкільне виховання. 1982 № 11. С. 32-38.
19. Веракса М. Є. Діалектичне мислення і творчість // Питання психології. 1990. № 4. С. 5-9.
20. Ветлугина Н.А. Виды детской музыкальной деятельности // Дошкольное воспитание. 1980. № 9. С. 85-93.
21. Ветлугина Н. А. Музыкальное воспитание в детском саду. Москва: Просвещение, 1981. 240 с.
22. Ветлугина Н. А. Методика музыкального воспитания в детском саду. Москва: Просвещение, 1989. 270 с.
23. Ветлугина Н. А. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошк. Педагогика и психология». Москва: Прсвещение, 1983. 255 с.
24. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк. 3-е изд. Москва : Просвещение, 1991. 94 с.

25. Выготский Л. С. Психология искусства. Москва: Педагогика, 1987. 344 с.
26. Газіна І. Квітчання печі. Фольклорне театралізоване дійство для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку // Дошкільне виховання. 2004. №8. С. 18-19.
27. Гамезо В. М., Петрова Е. Л., Орлова Л. М. Возрастная и педагогическая психология. Москва, 2003. 512 с.
28. Годфруа Ж. Психологія, вид. в 2 т. , том 1. Київ: Світ, 1992. С. 435-442.
29. Дьяченко О.М. Чего в мире не бывает. Москва: Знание, 1994. 157 с.
30. Евтодьева А.А. Учимся петь и танцевать, играя. Методическое и практическое пособие по обучению дошкольников пению и движениям в игровой форме. Калуга, 2007.
31. Ендовіцкая Т. Про розвиток творчих здібностей // Дошкільне виховання. 1967. № 12. С. 73-75.
32. Єфремов В. І. Творче виховання й освіта дітей на базі ТРИЗ. Львів: Унікон-ТРИЗ. 245 с.
33. Заїка Є. В. Комплекс ігор для розвитку уяви // Питання психології. 1993. № 2. С. 54-58.
34. Запорожец И. Д. Воспитание эмоций и чувств у дошкольника. Москва: Педагогика, 1985. 186 с.
35. Кабалевский Д. Б. Воспитание ума и сердца. 2-е изд. Москва: Просвещение, 1984. 204 с.
36. Крилов Е. Школа творчої особистості // Дошкільне виховання. 1992. № 7,8. С. 11-20.
37. Комарова Т. С. Школа эстетического воспитания. Москва: Мозаика-Синтез, 2002. 352 с.
38. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). Київ: Стилос, 2000. 336 с.

39. Кононова Н.Г. Музыкально-дидактические игры для дошкольников. Москва : Просвещение, 1982. 96 с.
40. Кричківська Т. Д. Психологія дошкільного віку. Навч.-метод. посібник. Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2001. 61 с.
41. Кудрявцев В. Дитина – дошкільник: новий підхід до діагностики творчих здібностей. 1995. № 9. С. 52-59.
42. Лук О. М. Психологія творчості. Київ: Наука, 1978. 125 с.
43. Методика музичного виховання в дитячому садку / під. ред. Н. А. Ветлугіної. Київ: Освіта, 1982. 214 с.
44. Музично-дидактичні ігри – важливий засіб розвитку музичної діяльності. URL: nv-imc.edukit.zt.ua
45. Мухина В. С. Психология дошкольника. Учебн. пособие для студентов пед. институтов и учащихся пед. училищ. Москва: Просвещение, 1975. 239 с.
46. Никитин Б. Развивающие игры. Москва: Знание, 1994. 156 с.
47. Палашна Т. М. Розвиток уяви в російській народній педагогіці // Дошкільне виховання. 1989. № 6. С. 69-72.
48. Паскаль Т. Методичний посібник для викладачів початкової школи та вихователів дитячих садків за курсом "Розвиток творчості". Київ: Освіта, 2005. 200 с.
49. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки. Навчальний посібник. Київ: Абрис, 1998. 446 с.
50. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Академвидав», 2004. 456 с.
51. Програма дошкільного виховання МОН України «Впевнений старт»/
URL:
http://www.mon.gov.ua/images/files/doshkilnacerednya/doshkilna/progr_ozv/1.pdf

52. Прохорова Л. Розвиваємо творчу активність дошкільнят // Дошкільнє виховання. 1996. № 5. С. 21-27.
53. Радынова О. П., Катинене А. И., Палавандишвили М. Л. Музыкальное воспитание дошкольников: Учебник. Москва: Академия, 2000. 236 с.
54. Роот З.Я. Музыкально-дидактические игры для детей дошкольного возраста. Москва : Айрис-пресс, 2005. 58 с.
55. Сухомлинський В. О. Людина – найвища цінність / Вибрані твори в 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 5. С. 446-472.
56. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / Вибрані твори в 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 3. С.7-283.
57. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. Москва: Наука, 2003. 379 с.
58. Теплов Б. М. Психология индивидуальных различий / Избр. труды 2 т. Москва: Наука, 1985. 230 с.
59. Тимощук С.В. Музично-дидактичні ігри в ДНЗ : за системою К.Орфа // Обдар. дитина = Gifted child : наук.-практ. освітньо-попул. журн. для педагогів, батьків та дітей. 2013. № 10. С. 30–37.
60. Ушинський К. Д. Про народність у громадянському вихованні // Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. Київ: Радянська школа, 1982. Т. 1. С. 47-122.
61. Фрицюк В. М. Художнє сприйняття. Зорові образи у сприйнятті музики // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2003. №9. С. 81-84.
62. Халабузарь П. Методика музыкального воспитания. Москва: Просвещение, 1989. 123 с.
63. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. Москва: Педагогика, 1989. 560 с.